

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ МАЛИХ ГРУП В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ЧАСУ

VI Всеукраїнська наукова конференція з міжнародною участю, 16 травня 2023 р.

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5136>

ЧОРНА

Лідія Георгіївна

кандидат психологічних наук,
старший науковий
співробітник, завідувач
лабораторії психології малих
груп та міжгрупових відносин
Інституту соціальної та
політичної психології
Національної академії
педагогічних наук України,
м. Київ, Україна

Анотація. Учасники конференції на засадах розуміння війни як екстремальної форми міжгрупової взаємодії аналізували психологічну феноменологію російсько-української війни. Розглянуто групові ресурси психологічного відновлення українців після травм війни. У доповідях зазначено, що в умовах війни відбувається ментальне, культурне, психологічне розмежування українців із росіянами, і на цьому тлі — кристалізація української ідентичності. Однак існують загрози поляризації українців на підгрупи за критеріями: були там, на війні — не були; поїхали за кордон, виїхали з окупованих територій — залишилися; спілкуються державною мовою або ні. Спільнота українців, як велика соціальна група, складається з малих та середніх груп, і саме особливості взаємодії між ними обумовлюють міцність української ідентичності. У взаємодії стереотипізовані соціальні узагальнення мають бути замінені на позиції розуміння контексту та мотивів взаємодії, історичних дискурсів українців. Настав час для компетентного політичного та громадського лідерства в українському суспільстві, розбудови моделей об'єднання українців на засадах спільної долі, пережитих життєвих випробувань та солідарно розв'язаних проблем.

Ключові слова: мала група; міжгрупової взаємодія; колективна травма; соціальна поляризація; психологія війни та повоєнного відновлення.

16 травня 2023 року відбулася VI Всеукраїнська наукова конференція з міжнародною участю «Актуальні проблеми психології малих груп в умовах війни та повоєнного часу». Конференція проходила в онлайн- та офлайн-форматах, на платформі ZOOM та в приміщенні Інституту соціальної та політичної психології НАПН України (ІСПП НАПН України). Організатором Конференції стала лабораторія психології малих груп та міжгрупових відносин Інституту соціальної та політичної психології НАПН України. Співорганізатори заходу: Асоціація політичних психологів України, приватний заклад вищої освіти «Європейський університет».

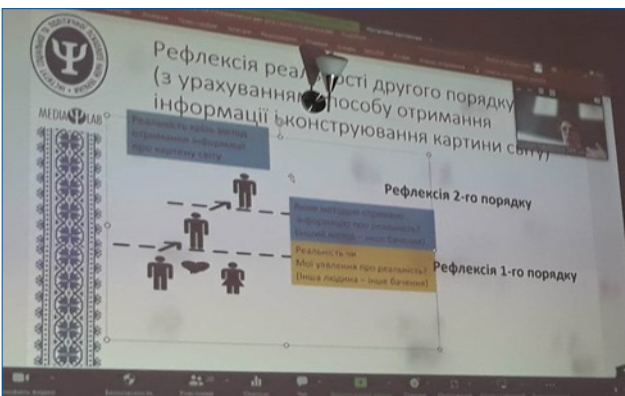
З вітальним словом до учасників заходу звернулися: Чуніхіна Світлана Леонідівна — заступник директора з науково-методичної роботи Інституту соціальної та політичної психології НАПН України; Абрамян Наталія Дмитрівна — завідувач кафедри практичної психології та соціальних технологій ПЗВО «Європейський університет»; Чорна Лідія Георгіївна — завідувач лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин ІСПП НАПН України.

У заході взяли участь науковці, практики, викладачі, психологи, соціальні працівники та працівники освітніх установ, представники державних, громадських, приватних, волонтерських організацій і центрів, ветеранського фонду Міністерства у справах ветеранів Ук-

раїни, представники різних регіонів України та закордонних освітніх установ і організацій (Швейцарія, Німеччина, Польща).

Учасники Конференції заслухали та обговорили низку доповідей. *Любов Найдьонова* (ІСПП НАПН України) та *Михайло Найдьонов* (Державний університет інфраструктури та технологій) представили аналіз процесів групової рефлексії в посттравматичному зростанні і повоєнному відновленні громад. *Павло Горностай* (ІСПП НАПН України) охарактеризував ключові ідеї та концепції соціальної психології колективної травми війни. Нові порядки соціальності та їхні ризики в умовах поствійни було розглянуто в доповіді *Ольги Кочубейник* (ІСПП НАПН України). *Олена Суший* (ІСПП НАПН України) проаналізувала нові виклики та старі проблеми повоєнного відновлення громад. Про особливості адаптації підлітків та проблеми підготовки студентів психологів до професійної діяльності в умовах війни інформували представники ПЗВО «Європейський університет» *Наталія Абрамян* та *Микола Максимов*.

Ряд доповідей стосувалася надзвичайно важливих прикладних і практичних аспектів психології малих груп в умовах війни та повоєнний час, зокрема:

- збереження національної ідентичності українських мігрантів у Німеччині (*Розаліна Благовіста Климчук*, аспірантка ІСПП НАПН України, VHS-Bildungswerk GmbH Aschersleben, Німеччина, психолог);

- психологічної адаптації українських біженців у Європі (*Галина Циганенко*, University of Basel, Швейцарія);

- ставлення населення України до психологічної допомоги в умовах воєнного стану в країні (*Олександр Позній*, аспірант Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, дослідницька компанія «Актив-Груп»);

- досвіду діяльності груп психологічної підтримки в умовах повномасштабної війни (*Олена Лашко* та *Інна Кошова*, Український ветеранський фонд Міністерства у справах ветеранів України, ГО «Українська асоціація психологічної підтримки»).

Наукові працівники лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин НАПН України у своїх доповідях зосередили увагу на територіальних та історичних аспектах міжгрупової взаємодії під час війни та у повоєнний час. Зокрема,

- *Лідія Чорна* проблематизувала питання сварок між українцями як феномену міжгрупової взаємодії;

- *Оксана Яремчук* представила соціально-психологічну модель історичного досвіду у міжгруповій взаємодії;

- *Дмитро Ларін* розкрив специфіку формування упереджень у великих соціальних групах.

Варто зазначити, що в доповідях учасників конференції розглянуто актуальні питання міжгрупової взаємодії, ідеї, гіпотези, результати досліджень, тематику яких було започатковано на круглому столі «*Міжгрупова взаємодія в умовах війни: ідентичності, картини світу, долання травми*», проведеному співробітниками лабораторії рік тому (Горностай & Чорна, 2022).

Окрім доповідей, у межах конференції проведено *три майстер-класи*:

- *Ольга Плетка* (ІСПП НАПН України) запропонувала аудиторії здійснити аналіз проблем соціальної взаємодії українців та стратегій їхнього розв'язання, а також бачення перспектив соціальних процесів у психологічному просторі війни та повоєнного миру (Плетка, 2020);

- на майстер-класі *Всеволода Зеленина* (Україн-

ський державний університет імені Михайла Драгоманова) учасники познайомилися з можливостями використання психотехнологій міфодизайну та медіапрактик інформаційного протистояння в умовах конвенційної війни, коли одна зі сторін вдається до неконвенційних воєнних тактик (Зеленін, 2017);

- майстерню *Оксани Яремчук* (ІСПП НАПН України) було присвячено міфодрамі історичного досвіду українців (Яремчук, 2014).

Учасники конференції зазначили, що в умовах війни відбувається ментальне, культурне, духовне, психологічне розмежування українців із росіянами, і на цьому тлі — кристалізація української ідентичності. Однак існують загрози поляризації українців на підгрупи за декількома критеріями:

- були там, на війні — не були;
- поїхали за кордон — залишилися;
- виїхали з окупованих територій — залишилися;
- спілкуються державною мовою або ні.

Варто зазначити, що абсолютне розмежування українців має бути лише з росіянами, з усіма, хто співпрацює з ворогом, підтримує ідеологію «руського міру», а всі інші конфронтаційні процеси міжгрупової взаємодії серед українців мають бути *припинені*. Виважена професійна дискусія, на протипагу суперечкам, є інструментом розв'язання життєвих завдань у процесі соціальної взаємодії. Спільнота українців, як велика соціальна група, складається з малих та середніх груп, і саме особливості взаємодії між ними обумовлюють

міцність української ідентичності. У взаємодії стереотипізовані соціальні узагальнення мають бути замінені на позиції розуміння контексту, мотивів взаємодії, історичних дискурсів українців. Настав час для компетентного політичного та громадського лідерства в українському суспільстві, розбудови моделей об'єднання українців на засадах спільної долі, спільних цінностей, колективно пережитих життєвих випробувань та солідарно розв'язаних проблем.

Більш детальну інформацію про проведення конференції розміщено на сайті лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин, а також на сайті *Інституту соціальної та політичної психології НАПН України*.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Горностай, П.П., & Чорна, Л.Г. (ред.) (2022). *Міжгрупова взаємодія в умовах війни: ідентичності, картини світу, долання травми*: мат-ли круглого столу (Київ, 9 червня, 2022 р.). Київ: Талком.
- Зеленін, В.В. (2017). *Основи міфодизайну: Психотехнології керування медіареальністю*. Київ: Гнозис.
- Плетка, О. (2020). Стратегії долання складних соціальних ситуацій на основі символізації групового досвіду. *Проблеми політичної психології*, 23(1), 110-125. <https://doi.org/10.33120/porp-Vol23-Year2020-48>
- Яремчук, О.В. (2014). Етнокультурна міфотворчість українців. У *Етнопсихологічний вимір України: семіозис, міфотворчість, ідентичність* (с. 47-101). Київ: Інтерсервіс.

ACTUAL PROBLEMS OF THE PSYCHOLOGY OF SMALL GROUPS IN WAR AND POST-WAR CONDITIONS

VI All-Ukrainian Scientific Conference, May 16, 2023

Lidiia Chorna

PhD in Psychology, Senior Researcher, Head of the laboratory of psychology of small groups and intergroup relations, Institute of Social and Political Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. *Conference participants analyzed the psychological phenomenology of the Russian-Ukrainian war based on the understanding of war as an extreme form of intergroup interaction. The group resources of psychological recovery of Ukrainians after the traumas of war were considered. The Conference reports note that in the context of the war, there is a mental, cultural, and psychological separation between Ukrainians and Russians, and against this background, the crystallization of Ukrainian identity is taking place. However, there are threats of polarization of Ukrainians into subgroups based on the following criteria: whether they were at war or not; whether they went abroad or left the occupied territories or stayed; whether they speak the state language or not. The community of Ukrainians, as a large social group, consists of small and medium-sized groups, and it is the peculiarities of interaction between them that determine the strength of Ukrainian identity. Stereotypical social generalizations should be replaced by an understanding of the context and motives of interaction, as well as historical discourses of Ukrainians. The time has come for competent political and civic leadership in Ukrainian society, for the development of models of uniting Ukrainians on the basis of a common destiny, life trials and problems solved in solidarity.*

Keywords: *small group; intergroup interaction; collective trauma; social polarization; psychology of war and post-war recovery.*

Дата публікації: 26 червня 2023 р.